

ВІКОВІ ДЕРЕВА МІСТА ЗАЛІЩИКИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тротнер В.В.¹, Тротнер М.В.²,

¹Криворізький професійний гірничо-металургійний ліцей,

²Криворізька гімназія №120

Заліщики — старовинне місто на півдні Тернопільської області, відоме з 1370 року. Площа 7 км², населення – 9 тисяч осіб. Розташоване на лівому березі Дністра у чаші глибокого каньйону, місто-півострів. Парки міста Заліщики, закладені у ХІХ-ХХ ст., наближаються до свого 200-річчя, а деякі найстаріші дерева, що ростуть на їхній території, мають вік 500 років. Такі об'єкти є національним надбанням і повинні бути взяті під державну охорону.

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є виявлення найстаріших дерев міста Заліщики Тернопільської області, їх опис і розроблення шляхів індивідуального моніторингу.

Методи досліджень. У серпні 2024 р. методом маршрутних екскурсій нами було проведено обстеження більшості найстаріших дерев міста Заліщики Тернопільської області, запропоновані природоохоронні заходи з їх збереження. Критеріями оцінки характеристики дерева були: висота, діаметр стовбура та оцінка життєвості. Висоту рослини визначали за літературними джерелами; довжину окружності стовбура вимірювали на висоті 1,3 м – за допомогою рулетки. Місце зростання визначали за GPS-координатами. Оцінювання життєвості рослин здійснювали за методикою Г.В. Кулікова [1].

Результати дослідження. Детально обстежено 58 найстаріших дерев міста Заліщики Тернопільської області. Переважна більшість з них ростуть на територіях природно-заповідних об'єктів місцевого значення і охороняються законодавчо. Найбільшим багатством вікових дерев представлений так званий Нижній парк – тут ростуть 44 дерева віком близько 200 років. У дендропарку Фахового коледжу НУБіП також є 9 вікових дерев віком близько 100 років. Поза межами цих парків зростають кілька вікових дерев, які мають статус ботанічних пам'яток, але є й інші вікові дерева, які не мають такого статусу, тому потребують заповідання.

Наведемо перелік та опис вікових дерев за їхнім місцем зростання.

Заліщицький парк (Нижній парк). м. Заліщики, вул. Степана Бандери 5, біля р. Дністра, садиба колишньої лікарні. Парк пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні. Рішення ВК ТОР від 20.12.1968 р. № 870 та від 24.04.1972 р. № 228. Площа 5 га[4]. Місцеві назви «Нижній парк», «Старий парк» та «Панський парк».

Парк закладений наприкінці ХVІІІ століття. В парку є кілька дубів віком у 300-500 років. Тут зростає 64 види, форми, гібридів дерев, кущів, ліан, з них –34 екзоти. Особливої уваги заслуговують вікові дерева. В 2019 році було проведено інвентаризацію вікових дерев парку за програмою «Знамениті та історичні дерева». Дослідження провели, без зазначення

координат зростання дерев, київські фахівці Кушнір А.І.(НУБіП) та Кушнір І.Л. (Ботсад Гришка). За їхніми даними параметри вікових дерев парку такі: ясен пенсільванський (обхват стовбура 210 см, висота 24 м, орієнтовний вік – більше 100 років), ясен пенсільванський (320/26/150), ясен звичайний (234/25/120), сосна чорна австрійська (217/22/>120), ясен звичайний (282/24/>120), каркас західний (213/22/100), робінія псевдоакація(271/24/100), бундук канадський (327/23/200), софора японська (320/23/200), дуб звичайний (548/24,5/500), гінкго дволопатеве(375/27/180), софора японська форма плауча(174/7/120), гінкго дволопатеве(362/21/180), дуб звичайний (467 /28,5/400), ясен звичайний (360/26/>150 років), ясен пенсільванський (265/24/120), ясен пенсільванський (210/24/100), ясен звичайний (234/25/120), ясен звичайний (282/24/120)[2].

У парку виконуються роботи з покращання його естетичного вигляду, санітарного стану і видового складу, побудований літній кінотеатр, спортивні майданчики, створені експозиції Еколого-освітнього простору НПП «Дністровський каньйон». Парк потребує дбайливого догляду, з метою збереження вікових дерев (Таблиця 1). Наведемо дані власних польових досліджень вікових дерев міста Залішки(таблиці 1,2,3).

Таблиця 1 – Вікові дерева Нижнього парку м.Залішки.

№ п/п	Назва дерева	Дата обстеження	Обхват стовбура	Координати	Життєвий стан
1.	Ясен	19.08.24	352 см	48.636402,25.734157	5 балів
2.	Ясен	19.08.24	246 см	48.636483,25.734113	4 бали
3.	Ясен	19.08.24	264 см	48.636849,25.733732	4 бали
4.	Ясен	19.08.24	270 см	48.636907,25.733917	4 бали
5.	Каркас західний	19.08.24	280 см	48.636988,25.734104	5 балів
6.	Ясен	19.08.24	238 см	48.636937,25.733980	5 балів
7.	Софора японська	19.08.24	580 см	48.636800,25.733744	4 бали
8.	Софора японська *	19.08.24	стовбур покручений	48.636583, 25.733250	3 бали
9.	Гінкго дволопатеве*	19.08.24	393 см	48.636708,25.733162	5 балів
10.	Ясен	19.08.24	235 см	48.636914,25.732645	5 балів
11.	Ясен		199 см	48.636914,25.732645	5 балів
12.	Софора японська	19.08.24	355 см	48.636714,25.732330	5 балів
13.	Дуб	19.08.24	324 см	48.634820,25.733478	4 бали

14.	Дуб*	19.08.24	612 см!	48.634534,25.734370	4 бали
15.	Ясен	21.08.24	227 см	48.636507,25.733529	4 бали
16.	Ясен	21.08.24	162 см	48.636572,25.733352	4 бали
17.	Черешня	21.08.24	226 см	48.636581,25.733243	4 бали
18.	Софора	21.08.24	287 см	48.636566,25.732821	5 балів
19.	Ясен	21.08.24	243 см	48.636589,25.732780	4 бали
20.	Ясен	21.08.24	252 см	48.636506,25.732367	4 бали
21.	Сосна чорна	21.08.24	255 см	48.636499,25.732379	4 бали
22.	Ясен	21.08.24	350 см	48.636584,25.732373	4 бали
23.	Бундук канадський	21.08.24	319 см	48.636177,25.732120	5 балів
24.	Ясен	21.08.24	410 см	48.636338,25.731919	4 бали
25.	Ясен	21.08.24	286 см	48.636062,25.731955	4 бали
26.	Ясен	21.08.24	266 см	48.636059,25.731827	4 бали
27.	Ясен	21.08.24	328 см	48.635981,25.732001	4 бали
28.	Ясен	21.08.24	258 см	48.635974,25.732239	4 бали
29.	Ясен	21.08.24	317 см	48.635949,25.732484	4 бали
30.	Ясен	21.08.24	380 см	48.635694,25.732427	4 бали
31.	Тополя чорна	21.08.24	341 см	48.635349,25.732325	4 бали
32.	Липа	21.08.24	308 см	48.635189,25.732753	4 бали
33.	Ясен	21.08.24	287 см	48.635316,25.732740	4 бали
34.	Ясен	21.08.24	285 см	48.635335,25.732705	5 балів
35.	Ясен	21.08.24	316 см	48.635352,25.733043	4 бали
36.	Ясен	21.08.24	260 см	48.635351,25.732777	5 балів
37.	Ясен	21.08.24	396 см	48.635427,25.733443	4 бали
38.	Ясен	21.08.24	293 см	48.635715,25.733629	4 бали
39.	Дуб	21.08.24	480 см	48.635945,25.733557	5 балів
40.	Ясен	21.08.24	352 см	48.635682,25.734200	4 бали
41.	Дуб	21.08.24	408 см	48.635557,25.734440	5 балів
42.	Ясен	21.08.24	290 см	48.635535,25.734371	4 бали
43.	Ясен	21.08.24	305 см	48.635446,25.734268	4 бали
44.	Клен явір	21.08.24	274 см	48.635247,25.734418	3 бали

Примітка: * - ботанічна пам'ятка природи.

Заліщицький дендропарк. Підпорядкований Заліщицькому фаховому коледжу НУБіП (Заліщицький державний аграрний коледж ім. Євгена Храпливого, Національного аграрного університету, вул. С. Крушельницької, 52а). Рішенням виконкому Тернопільської обласної ради від 25 квітня 1996 року № 90 йому надано статус об'єкта природно-заповідного фонду місцевого значення. Площа 2 га [4].

Заснований у 1973-1980 рр. на базі невеличкого дендрарію площею 0,3 га городньо-садівничої школи, яка була відкрита 1902 р. Вирощували саджанці плодкових і деяких лісових культур. Від того часу збереглися:

липа американська, липа серцелиста форма розсіченолиста, липа кримська, гліцинія китайська, дуб звичайний форма пірамідальна, бузок східнокарпатський, ясен звичайний форма плакуча, тополя берлінська. Нині зростає 165 видів і форм дерев, кущів, ліан. Дендропарк є навчальною базою Заліщицького фахового коледжу НУБіП та Заліщицької державної гімназії [3].

Таблиця 2. Вікові дерева Дендропарку Заліщицького фахового коледжу.

№ п/п	Назва дерева	Дата обстеження	Обхват стовбура	Координати	Життєвий стан
1.	Платан західний	17.08.24	221 см	48.645135,25.734333	4 бали
2.	Дуб каштанolistий	17.08.24	256 см	48.645138,25.734418	4 бали
3.	Каштан їстівний	17.08.24	393 см		5 балів
4.	Дуб скельний	17.08.24	274 см	48.645544,25.735091	5 балів
5.	Гінкго	17.08.24	115 см	48.645430,25.734963	5 балів
6.	Липа	17.08.24	295 см	48.645312,25.735601	5 балів
7.	Ясен	17.08.24	326 см	48.645671,25.735652	4 бали
8.	Ясен	17.08.24	239 см	48.645773,25.735519	3 бали
9.	Дуб скельний	17.08.24		48.645469,25.735103	4 бали

Таблиця 3. Інші вікові дерева м.Заліщики.

№ п/п	Назва дерева	Дата обстеження	Обхват стовбура	Координати	Життєвий стан
1.	Гінкго дволопатево*	19.08.24	386 см	48.639479,25.736577 садиба школи № 2	4 бали
2.	Дуб біля дитячого санаторія	12.08.24, 23.04.24	360 см	48.640498,25.744827	4 бали
3.	Бундук канадський*	[4]		на кладовищі, за 20 метрів від центрального входу	---
4.	Софора японська*	-//-		-//-	---
5.	Горіх ведмежий № 1*	-//-		м. Заліщики, біля універмагу	---

Примітка: * - ботанічна пам'ятка природи.

Вік обстежених нами дерев становить від 100 до 500 років, висота (8)11-26 м, а окружність стовбура на висоті 130 см сягає – 115-612 см. Загальний стан більшості дерев задовільний, хоча деякі з них мають

пошкодження крони, сухі гілки або дупла. У них добре розвинуті крони, спостерігається періодичне цвітіння і плодоношення. Стан окремих дерев є незадовільним і потребує їх консервації методами сучасної арбористики.

Найстаріші дерева м.Заліщики потребують проведення лікувальних та оздоровчих заходів, а також організації території. Всі ці вікові дерева потребують постійного моніторингу за їхнім станом та використання новітніх технологій лікування. Деяким деревам необхідно надати статус ботанічної пам'ятки природи.

Висновки. На сьогодні існує потреба в інвентаризації та складання кадастру старих дерев-довгожителів міста Заліщики, а також постійного моніторингу їхнього стану.

Література

1. Кушнір А.І. Технологічні особливості лікування і оздоровлення вікових та історичних дерев: Вид-во НАУк.-метод. рекомендації/ А.І. Кушнір, О.А. Суханова, І.Л. Кушнір. – К. : Вид. НУБіП України, 2009. – 48 с.

2. Кушнір А.І., Кушнір І.Л. Анкетування вікових дерев Заліщицького парку за програмою «Знамениті та історичні дерева». 29.05.19р. – архів Національного природного парку «Дністровський каньйон».

3. Черняк В. М. Культивована дендрофлора Волино-Поділля, перспективи її використання та збагачення. – Тернопіль : В-цтво ТНПУ, 2004. – С.81-82.

4. Природно-заповідний фонд Заліщицького району – https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE-%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%84%D0%BE%D0%BD%D0%B4_%D0%97%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%89%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%BD%D1%83